

BAKONYI ISTVÁN

Jegyzetek egy fontos kötetéről

ZALÁN TIBOR: A LOVAK REGGELIJE

Egy páratlanul gazdag életmű újabb jelentős teljesítménye ez a verseskönyv. Zalán Tibor 1979-es első kötete, a *Sakk-bástya* című monodrámája óta több mint 60 könyve jelent meg (!), közöttük mindegyik műnemből és számos műfajból hozhatunk példákat. Ahogy vallja: mindig azt írja, ami benne van. Benne, ebben a rendkívül gazdag személyiségben.

Az utóbbi évtized több mint 300 oldalas lírai mérlege ugyanakkor olyan témákat feszeget, mint a rossz közérzet, a halálközeli élmény, per Istennel, a világgal kapcsolatos averzió vagy éppen a költői cselekvés kérdőjelei. Éppen a kötetcímadó és kötetzáró versben olvassuk: „...Már nincs aki olvasná Már nincs / aki olvas A terasz alatt...” Tehát: megkérdőjeleződött az írás értelme? Ha igen, akkor is tudjuk, hogy nem először a világ történetében! És mégis él az irodalom, ahogy ezt ebből a kötetből is láthatjuk...

A költőszerep változásairól az irodalmi tárgyú versekben is olvashatunk. Előljáróban még néhány szó a formáról. A formáról, ami ugyancsak változatos Zalán Tibornál. Benne különleges megoldásokkal, sorközi nagybetűkkel, sorvégi szótörésekkel, amelyek új jelentést adhatnak egy-egy szónak, vagy éppen a záróciklus (*Az idő sakktablója*) sajátoságaival. Ez utóbbi részben 51 vers található, 9 versszak 9 sorral, 9 szótagú sorokkal. (A számmisztikát most mellőzzük!) Ez a fészes forma persze néhol némi mesterkéeltséggel is jár... A fegyelmezett és szabályos külső mögött feszültségeket hordozó tartalmak vannak jelen, és nem túlzás azt állítanunk, hogy a teljességre törekvés igényével.

S ha már a költőszerepet érintettük: az első ciklus, a hangütés versei a költőről szólnak. A költőről, aki „mackónadrágban”, „öltönyben nyakkendőben nem”, „mackónadrágban és nyakkendőben” létezik. Különös jelképek, főleg azután, hogy a kötet egyik mottója Emil Ciorantól, a másik Arany Jánostól származik. Bár közöttük is jelentős a különbség, s így jelzi költőnk a

Kortárs Kiadó
Budapest, 2021
328 oldal, 4000 Ft

tiszatáj

rá is jellemző sokoldalúságot. Aztán másutt a kifinomult hang, itt-ott impresszionista színek mutatják az irányt. Megragadja a pillanat varázsát, s a feleségének ajánlott *Alkonyi vers, elmosódásokkal* egyfajta újabb „esti sugárkoszorúvá” lényegül át. Ikerverse az *Alkonyi tűnődések*, ilyen kezdéssel: „Látod-e esteledik már...”, s ha az előbb Tóth Árpád, akkor itt meg Radnóti juthat eszünkbe. Az efféle allúzió sem idegen tehát tőle. A szimbolisták és a nyugatosok (is) utóda tehát Zalán, mint ahogy az avantgárd hatások sem feledhetők.

Alexa Károly írja a könyvjelzőben: „...ilyen verseskönyvet... manapság más magyar költő le nem tesz az asztalra...”, és: „...kimeríthetetlen képtömeg ...egyszerre látvány és látomás, csupa erő, csupa halál, és sehol az önfeladás...” Találó szavak. Közben költők emlékét rögzíti, sok asszociációval, fájdalommal. Például így: „...A költő sírján dudva / és barátok teremnek.” (*Éjjeli tűnődések*) Hagyományos szépséggel, miként a könyv külleme is nagyon igényes. Kemény borítóval, a nemrég elhunyt alkotótárs, Kovács Péter képzőművész rajzaival.

Azt is mondhatjuk, hogy Zalán Tibor költészete mögött ott az egész magyar lírai hagyomány. Balassi, Ady, József Attila vagy éppen Kassák nevét idézhetjük vele kapcsolatban. Van úgy, hogy bele is bújuk egy-egy költőelőd bőrébe. Megidézi az évszázadok hangját, és azt transzformálja át a sajátjába. Sok húron játszik tehát. Nagy lélegzetű műveket és miniatűröket ír, a pillanat és az örökkévalóság jegyében. És keresi a végső kérdésekre adandó válaszokat, még ha oly reménytelenek is azok. A *Kék delfinek a tenger fölött* tételmondata: „...Amikor az ember nem tud elszámolni a halállal / az életével sem tud hirtelen sokat kezdeni...” Közben valóban találkozunk a marandó élmények és képek sokaságával, többek között a tenger metaforájával. A teremtet világ adta benyomásokkal. Helyenként a meghökkentés eszközeivel (*Legendák városa*). Él a naturalisztikus elemek erejével, a vulgáris szavak jogosult alkalmazásával. Ezek a váratlan fordulatok összhangban vannak a meditációval, a belső lelki folyamatok ábrázolásával.

Az idő-motívum folyton visszatér. Az *Utakban* „örök nyárról” olvasunk, akárcsak Czigány György egy Gyórhöz kötődő versében, vagy éppen Nagy Gáspárnál, akinél politikumot rejt a külső. Zalánnál boldogtalanságot sugároz mindez. Külső és belső utakat jár szorgosan. Közben sok a diszharmonikus elem, pl. ilyenek: az ereit fölívó virágáruslány, a döglött macska, a csapból folyó vér, a csepegő infúzió, szörnyű látomások, ürülékkupacok... És van mindig valami fölemelő pillanat is. Többek között a *Vázlatok útközben* végén: „...A domboldalról kék bárányok / alágördül a köd / Ág roppanása Megpattant / egy ér isten gondterhelt homlokán / A vágóhidak kitarják / kapuikat / Utolsó emberig beterelik rajtuk a világot / a szelíd és irtóalmatlan angyalok”. Így mondja el az elmondhatatlant.

Találkozunk epikus elemekkel, költőtársakkal együtt átélt kalandokkal, ivással, mámmal. Nagyívű prózaversekkel, áradó, dinamikus szövegekkel. Drámaisággal, tragikummal (*Hat, tizenhárom, Arad*). Tág világokat fölmutató verseibe belefér a naturalisztikus hangneme és polgárpukkasztás. És belefér a különös és merész, meghökkentő asszociációk sora, a mögöttük meghúzódó fájdalom és hiányérzet kifejeződése. S amikor az olvasó már-már beleszédül a változatos szövegfolymába, a szerkesztés segít neki. Hullámszerűen váltakoznak a hömpölygő versfolyamok és a miniatűrök. Tematikailag kiegészítik egymást.

A már jelzett formai megoldások közül az egymásba átívelő sorok, a szavak „szétvágása” gyakran új jelentést hoz létre. Ilyeneket: „ül-dögélő, a pál-inkák tornyaiból,

szar-vasbogarak”... Persze nem több ez játéknál, de mindenképpen jelzi, hogy a költő a nyelvteremtést milyen fontosnak tartja. Miként a nagy kérdéseket is: élet és halál, szakralitás és profanitás. A szorongásokkal teli világ átélését és tükrözését. A pusztulás szélére sodródott ember (emberiség) természetrajzát. S olyan elemekkel, mint a pusztító mámor, a nihil vagy éppen a „halált hányás”. Sokszor úgy érezzük, hogy a szöveg az álom és ébrenlét határán „játszódik”, s itt a látomásoknak is igen fontos a szerepük. Mindez különösen így van a már említett záró ciklusban. A tudatosan megszerkesztett versek egyfelől egy zárt világról tanúskodnak, ugyanakkor tágas a tér, tágas a képzeletvilág. Akár egy lírai regény mozaikjainak is felfoghatjuk őket.

Egy jelentős lírai vállalkozás vagy éppen részösszegzés eredménye *A lovak reggelije* című kötet.